

PROBLEME ȘI PROVOCĂRI ÎN FINANȚAREA SCRUTINULUI PARLAMENTAR ÎN CONTEXTUL SCHIMBĂRII SISTEMULUI ELECTORAL

- Ajustarea cadrului normativ privind finanțarea campaniei electorale în contextul trecerii la sistemul mixt nu elimină riscurile asociate cu influența disproporționată a resurselor financiare în procesul electoral, generând concomitent noi provocări în implementarea cadrului legal.
- Plafoanele stabilite la donațiile din partea persoanelor fizice și juridice rămân în continuare destul de permissive, oferind în continuare posibilitatea unei infuzii masive a resurselor financiare de la un grup restrâns de donatori.
- Introducerea sistemului electoral mixt va contribui la creșterea costurilor de campanie prin dublarea cheltuielilor pe cap de alegător datorită introducerii circumscripțiilor uninominale, contribuind astfel la distorsionarea procesului electoral prin avantajarea concurenților electorali cu acces la resurse financiare.
- Multiplicarea numărului de candidați în rezultatul aplicării sistemului electoral mixt va avea un efect negativ asupra transparenței finanțării, generând și mai multe probleme privind verificarea originii resurselor financiare, precum și monitorizarea cheltuielilor electorale.
- Controlul finanțării alegerilor reprezintă un punct vulnerabil în virtutea dependenței CEC de expertiza altor instituții de stat care nu sunt independente politic, crescând probabilitatea utilizării acestora la nivelul circumscripțiilor uninominale în scopul influențării competiției electorale.

Despre Autor:

Sergiu **LIPCEAN**

*este doctorand în științe politice (Institutul Universitar European, Florența, Italia),
magistru în studii est-europene (Universitatea din Bologna, Italia), licențiat în
științe politice (Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București)*

Abrevieri

LPOSP	Legea privind Partidele si alte Organizații Social-Politice
LPP	Legea privind Partidele Politice
CEC	Comisia Electorală Centrală
CE	Codul Electoral
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PAS	Partidul Acțiune și Solidaritate
PDM	Partidul Democrat din Moldova
PSRM	Partidul Socialiștilor din Moldova

Cuprins

1	Sumar executiv	3
2	Finanțarea din surse private: plafoanele privind donațiile	4
3	Plafoanele privind cheltuielile	6
4	Transparența veniturilor și cheltuielilor de campanie	8
	4.1 Raportarea și transparența donațiilor	8
	4.2 Raportarea și transparența cheltuielilor	9
5	Controlul finanțării alegerilor	11
	5.1 Monitorizarea/supravegherea finanțării alegerilor	11
	5.2 Sancțiunile privind încălcările financiare	12
6	Concluzii și recomandări	15

1. Sumar executiv

Finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale rămâne un domeniu sensibil și un aspect vulnerabil în asigurarea desfășurării unor alegeri democratice în Republica Moldova. În pofida unor amendamente recente ale cadrului normativ menite să îmbunătățească regulile privind finanțarea, implementarea noilor prevederi în alegerile locale și prezidențiale au demonstrat existența mai multor lacune legislative în special privind transparența și controlul finanțării. Dacă implementarea defectuoasă a unor prevederi în alegerile locale poate fi atribuită unui interval destul de scurt pentru aplicarea acestora, atunci campania electorală pentru alegerea Președintelui a reprezentat un test veritabil de evaluare a modului în care au fost aplicate noile reguli privind finanțarea concurenților electorali.

Deși au fost înregistrate unele progrese vis-a-vis de conformarea concurenților electorali la rigorile legale, campania prezidențială a demonstrat clar că proveniența și transparența mijloacelor financiare rămân învăluite de ceață, iar controlul este în continuare defectuos, selectiv și marcat de partizanat politic. Mai mult decât atât, unele reglementări au fost amendate mai degrabă de o manieră cosmetică, ceea ce a permis partidelor să beneficieze de un spațiu de manevră mult prea extins privind acumularea mijloacelor financiare din surse private, în condițiile introducerii finanțării publice care ar necesita impunerea unor restricții mai dure privind finanțarea privată.

Pe acest fundal, substituirea sistemului electoral proporțional cu cel mixt reprezintă un alt test pentru finanțarea campaniilor electorale, deoarece trecerea la sistemul mixt presupune ajustarea prevederilor actuale inclusiv la candidații majoritari. Această ajustare implică creșterea gradului de complexitate a cadrului normativ în materie de finanțare, precum și a gradului de dificultate în implementarea acestor reglementări. Astfel, în condițiile în care Comisia de la Veneția a atenționat că modificarea sistemului electoral ar putea contribui la accentuarea rolului factorului financiar în structurarea relațiilor dintre candidații majoritari și interesele de afaceri, natura reglementărilor privind finanțarea campaniilor ar putea distorsiona echitatea procesului electoral prin subminarea egalității de șanse a tuturor candidaților. Totuși, în contextul în care schimbarea sistemului electoral s-a produs, o serie de amendamente legislative a fost adoptată în iulie 2017 de către Parlament, inclusiv referitoare la finanțarea campaniilor electorale. În consecință, mai multe articole din Codul Electoral au fost amenda-

te pentru a ajusta cadrul normativ în scopul extinderii efectelor asupra candidaților majoritari. În ce măsură aceste amendamente vin să răspundă la provocările și riscurile legate de finanțarea campaniilor în condițiile trecerii la sistemul mixt constituie obiectul acestei analize, iar concluziile nu sunt cele mai optimiste.

Per ansamblu, ajustarea prevederilor legale privind finanțarea în contextul trecerii la sistemul mixt nu elimină riscul coliziunii dintre candidații majoritari și interesele particulariste la nivel local. În pofida reducerii plafoanelor la donații, acestea rămân destul de înalte și vor permite acumularea unui volum de resurse financiare substanțiale de la un număr redus de donatori.

În condițiile actuale, trecerea la sistemul electoral mixt va stimula mai degrabă creșterea cheltuielilor de campanie prin dublarea plafoanelor, deoarece în noua sa redacție legea impune două plafoane financiare –partidelor pe de o parte și candidaților majoritari, pe de altă parte, fapt care ar putea distorsiona competiția electorală, avantajând concurenții cu acces la resurse.

Transparența finanțării rămâne în continuare o problemă nesoluționată mai ales prin îngrădirea accesului publicului larg la datele de identitate a donatorilor. Conflictul dintre interesul public de a cunoaște cine finanțează partidele politice și protecția datelor cu caracter personal, a fost soluționat în favoarea partidelor prin eliminarea accesului la identitatea sponsorilor, ceea ce reduce nivelul de transparență și nu permite publicului larg să verifice autenticitatea provenienței mijloacelor financiare.

Un alt subiect sensibil și o provocare majoră pe care o generează trecerea la sistemul mixt ține de controlul finanțării alegerilor. În pofida extinderii mandatului legal al CEC privind supravegherea veniturilor și cheltuielilor concurenților electorali, abordarea existentă prin care instituția își exercită atribuțiile doar reacționând la contestațiile privind potențialele fraude financiare, nu va contribui la consolidarea controlului asupra concurenților electorali. În condițiile unui presiuni crescânde generate de volumul mare de muncă la care va fi expusă instituția drept rezultat al introducerii circumscripțiilor uninominale, mandatul legal nu va fi suficient fără și o consolidare a capacităților. Mai mult decât atât, în lipsa unor sancțiuni proporționale cu gravitatea încălcărilor privind finanțarea, crește riscul aplicării selective și discreționare a acestora.

2. Finanțarea din surse private: plafoanele privind donațiile

Până la introducerea directă a finanțării publice în 2015, partidele politice și concurenții electorali s-au bazat exclusiv pe mijloacele financiare acumulate din surse private, iar reglementarea mai strictă a contribuțiilor din partea persoanelor fizice și juridice a fost introdusă doar prin adoptarea legii partidelor politice (Monitorul Oficial №. 42-44 art. 119, 29.02.2008). Respectiv, pe durata unei perioade relativ îndelungate partidele politice din Republica Moldova nu s-au confruntat cu niciun fel de restricții cantitative privind donațiile, fiind constrânse doar de anumite restricții calitative, adică nu puteau primi donații din partea unor categorii de donatori. Introducerea restricțiilor cantitative nu a schimbat totuși radical datele problemei din cauza unor plafoane excesiv de înalte care au permis partidelor să acumuleze sume impunătoare din donații extrem de generoase din partea unor sponsori. Mai mult decât atât, datorită plafoanelor înalte partidele au reușit, per ansamblu, să colecteze majoritatea resurselor financiare de la un număr extrem de restrâns de donatori. Astfel, la primele trei scrutine parlamentare desfășurate în 2009 – 2010, partidele aflate în topul celor care au acumulat cele mai multe resurse financiare au avut o rețea extrem de restrânsă de donatori. Cu excepția PCRM care a beneficiat de o rețea mai extinsă de donatori în scrutinele din 5 aprilie și 29 iulie 2009, restul partidelor, inclusiv partidele constitutive ale AIE au acumulat majoritatea resurselor financiare de la un număr extrem de limitat de sponsori¹. Un asemenea tipar de acumulare a resurselor financiare din donații plutocratice a atras atenția societății civile și mass-media care au pus la îndoială credibilitatea și autenticitatea unor informații din rapoartele financiare dezvăluind identitatea unor donatori dubioși, cu o capacitate extrem de limitată de a contribui la bugetele de campanie a concurenților electorali.²

Presiunea din partea organizațiilor internaționale cuplată cu atenția sporită din partea ONG și mass-media asupra finanțării campaniilor electorale a contribuit parțial la modificarea comportamentului și tiparelor de colectare a donațiilor. Astfel partidele, în calitate de concurenți electorali, au fost impuse să-și multiplice și, în consecință, să-și extindă rețeaua donatorilor. Această tendință a fost inițiată în scrutinul parlamentar din noiembrie 2010, dar s-a accentuat vizibil în alegerile parlamentare din noiembrie 2014, precum și în alegerile prezidențiale din octombrie 2016, deși prezența unor donatori generoși pe listele mai multor partide a reflectat în continuare plafoanele înalte instituite asupra donațiilor.³

De la introducerea în 2008 a restricțiilor cantitative la donații cadrul normativ a fost amendat de două ori prin diminuarea plafonului, adică micșorarea sumei maxime pe care o persoană fizică sau juridică o poate dona unui partid sau concurent electoral. În 2015, atât LPP cât și Codul Electoral au fost amendate stabilindu-se un plafon identic atât pentru donațiile anuale cât și pentru perioada alegerilor (Monitorul Oficial №. 93, art: №. 134, 14.04.2015). Aceste amendamente au generat totuși o anumită ambiguitate, deoarece din textul ambelor legi nu este clar dacă donațiile efectuate în campanie se înscriu în limitele anuale sau trebuie tratate separat, ambiguitate remarcată de Comisia de la Veneția și OSCE în evaluarea proiectului de lege privind reforma finanțării partidelor și campaniilor electorale, deși în proiectul de lege supus evaluării plafoanele preconizate erau de 10 ori mai mici decât în varianta finală adoptată în 2015.⁴ A doua modificare a cadrului normativ este recentă și vine în contextul schimbării sistemului electoral (Monitorul Oficial №. 253-264, art. 422, 21.07.17). În consecință, amendarea Codului Electoral a diminuat semnificativ plafoanele impuse donațiilor

¹ Sergiu Lipcean, „Evaluarea finanțării partidelor politice și campaniilor electorale în Republica Moldova”, Politici Publice (Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2009); Sergiu Lipcean, „Aspecte deficitare ale mecanismului de finanțare politică în Republica Moldova”, în *Finanțarea partidelor politice: între transparență și obscuritate*, vol. 8, Politici Publice (Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2010), 8-11; Sergiu Lipcean, „Finanțarea campaniilor electorale parlamentare prin prisma rapoartelor financiare”, în *Finanțarea partidelor politice: între transparență și obscuritate*, vol. 8, Politici Publice (Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2010), 12-32; OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Early Parliamentary Elections 28 November 2010” (Warsaw: OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 26 ianuarie 2011), 13.

² Cornelia Cozonac, „Transparența donațiilor partidelor antrenate în cursa electorală pentru parlament în 2010 și a veniturilor candidaților aspiranți la funcția de deputat”, în *Finanțarea partidelor politice: între transparență și obscuritate*, vol. 8, Politici Publice (Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2010), 45-51; Ziarul de Gardă, „Politica neagră din Moldova”, *Ziarul de Gardă*, 11 aprilie 2010, <http://www.zdg.md/politic/politica-neagra-din-moldova>; Timpul, „Cine a finanțat cele două campanii electorale ale comuniștilor?”, *Timpul – Știri din Moldova*, 22 decembrie 2009, <http://www.timpul.md/articol/cine-a-finatat-cele-doua-campanii-electorale-ale-comunistilor-5519.html>; Europa Liberă, „Finanțarea campaniei – pensionari providențiali, șomeri cu dare de mână”, *Radio Europa Liberă*, 28 octombrie 2010, <https://www.europalibera.org/a/2204300.html>.

³ Lipcean, „Finanțarea campaniilor electorale parlamentare prin prisma rapoartelor financiare”, 23-24; Promo-Lex, „Finanțele concurenților electorali în cadrul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare 2014” (Chișinău: Promo-Lex, 18 decembrie 2014), 8-9; Promo-Lex, „Misiunea de observare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 30 octombrie 2016” (Chișinău: Promo-Lex, Ianuarie 2016), 47-48.

⁴ Venice Commission și OSCE/ODIHR, „Joint Opinion on Draft Legislation of the Republic of Moldova Pertaining to Financing Political Parties and Election Campaigns” (Venice: European Commission for Democracy through Law, March, 2013), 10.

TABELUL 1. *Evoluția plafonului privind donațiile din partea persoanelor fizice și juridice*

Perioada	Sursa legală	Plafonul/ Salarii medii		Plafonul/ Lei		Perioada de aplicare
		Persoane fizice	Persoane juridice	Persoane fizice	Persoane juridice	
1991 – 2008	LPOSP	Absent	absent	absent	absent	
2008 – 2015	LPP	500	1000	1264850	2529700	anual
2015 – 2017	LPP + Codul Electoral	200	400	922180	1844360	anual/ campanie
2017 – prezent	Codul Electoral	50	100	254200	508400	campanie

Sursa: Elaborat de autor

Notă: La calcularea plafonului exprimat în lei s-a luat plafonul privind valoarea donațiilor din partea persoanelor fizice și juridice și datele BNS privind indicele salariului mediu pe economie din anul adoptării/ amendării prevederilor legislative.

lor din partea persoanelor fizice și juridice. În esență acest amendament elimină ambiguitatea generată de modificările din 2015 prin stabilirea unor plafoane inferioare la donațiile efectuate pe durata campaniei în raport cu plafoanele impuse donațiilor anuale. Tabelul 1 reflectă sintetic aceste evoluții indicând valoarea plafonului în salarii medii, conform prevederilor legislative, precum și valoarea nominală în lei la data introducerii/amendării cadrului normativ luând în calcul media anuală a salariului la momentul respectiv.

Chiar și o privire superficială a datelor din tabel permite tragerea unor concluzii vis-a-vis de evoluțiile plafoanelor la donații. Per ansamblu, partidele politice au fost reticente în instituirea unui cadru legal mai restrictiv în privința donațiilor. Iar dacă luăm în considerație și faptul că alte tipuri de contribuții non-financiare (servicii/ în natură) nu au fost practic reglementate, atunci se poate afirma tranșant că prevederile legislative au oferit concurenților electorali o libertate destul de extinsă în acumularea și gestionarea resurselor financiare/ materiale. În pofida diminuării cu 2,5 ori a plafonului în 2015, raportat la numărul de salarii medii, diminuarea reală a constituit doar 27 de procente în 2015 comparativ cu 2008, fapt explicat prin modul de calculare a plafonului care este dependent de evoluțiile salariului mediu pe economie. În asemenea circumstanțe ar fi eronat să se pretindă că plafonul stabilit în 2015 ar fi constrâns substanțial eforturile de colectare a donațiilor

în condițiile în care persoanele fizice erau libere să doneze sub un milion de lei, iar cele juridice – dublu.

Totuși prevederea cheie în restricționarea donațiilor vizează diminuarea plafonului la 50 și 100 salarii medii pe durata campaniei pentru persoanele fizice și juridice respectiv în contextul substituirii sistemului proporțional cu cel mixt. Înlocuirea sistemului electoral va contribui considerabil la personalizarea alegerilor în circumscripțiile uninominale, fapt care s-ar putea răsfrânge și asupra modului de acumulare și gestionare a resurselor financiare. În contextul în care ambele avize referitoare la modificarea sistemului electoral, emise de către Comisia de la Veneția și OSCE, au accentuat riscul dezvoltării unor legături nocive dintre candidații majoritari și oamenii de afaceri locali sau alți actori non-electorali ce urmăresc interese particulare, care ar prevala asupra relației dintre cetățeni și parlamentari, modul de finanțare a candidaților majoritari devine crucial⁵. Astfel diminuarea substanțială a plafoanelor la donații atât pentru candidații majoritari cât și pentru listele de partid reprezintă o mișcare în direcția corectă. Totuși, întrebarea fundamentală este în ce măsură aceste reglementări facilitează sau îngreunează stabilirea unor legături potențial periculoase între candidații majoritari și donatori prin intermediul finanțării. Respectiv, cu cât plafoanele la donații sunt mai joase, impunând candidații să colecteze resurse de la un număr cât mai larg de donatori, cu atât scade riscul dependenței de un grup restrâns de persoane sau interese înguste.

⁵ Venice Commission & OSCE/ODIHR, „Joint Opinion on the Draft Law Amending the Electoral Legislation of the Republic of Moldova”, CDL-AD(2014)003 (Venice: European Commission for Democracy through Law, March 2014), 8; Venice Commission & OSCE/ODIHR, „Joint Opinion on the Draft Laws on Amending and Completing Certain Legislative Acts (Electoral System for the Election of the Parliament)”, CDL-AD(2017)012 (Venice: European Commission for Democracy through Law, June 2017), 9-10.

Extrapolând această relație la situația din Republica Moldova se poate afirma că diminuarea plafoanelor conform amendamentelor recente la Codul Electoral nu elimină acest risc. Aceasta deoarece candidații din circumscripții uninominale vor putea în continuare acumula necesarul mijloacelor financiare de la un număr extrem de redus de donatori din moment ce o persoană fizică este în drept să doneze aproximativ un sfert de milion de lei, iar una juridică – o jumătate de milion de lei, așa cum este reflectat în *tabelul 1*. Riscul este cu atât mai evident dacă luăm în calcul și plafonul general aplicat fondului electoral al candidaților din circumscripțiile uninominale. În scopul evaluării acestui risc am utilizat datele privind numărul de alegători și plafonul general al mijloacelor financiare stabilit de CEC în campania pentru alegerea președintelui din 2016 și le-am extrapolat la sistemul mixt încorporând 51 de circumscripții uninominale. Astfel, în baza metodologiei CEC, plafonul mediu pentru fiecare circumscripție este calculat prin înmulțirea numărului de alegători înscrși pe liste (55148 în mediu pe circumscripție) la coeficientul stabilit de CEC.⁶ Dacă utilizăm, spre exemplu, plafonul

nul stabilit de CEC la ultimele alegeri prezidențiale (23,05 lei),⁷ multiplicat la numărul mediu de alegători în circumscripțiile nominale obținem cifra de 1271170 lei. Prin divizarea acestui plafon la plafoanele donațiilor din partea persoanelor fizice și juridice obținem un coeficient care reprezintă numărul minim de donatori necesari pentru atingerea plafonului pe circumscripție care este 5 și 2,5 ceea ce presupune că *fiecare candidat majoritar ar avea nevoie de susținerea financiară a 5 persoane fizice sau a 3 persoane juridice pentru a colecta volumul legal al mijloacelor financiare pentru desfășurarea campaniei electorale*. Această simulare elementară sugerează că în pofida diminuării plafonului la donații persistă riscul distorsionării procesului electoral prin intermediul finanțării, iar avertismentul Comisiei de la Veneția și OSCE este destul de pertinent și actual în condițiile menținerii prevederilor actuale. Chiar dacă situația descrisă mai sus este una extremă și în realitate candidații majoritari vor acumula mijloace financiare de la un număr mult mai larg de sponsori, cadrul legal per se este favorabil creării unor relații mutual avantajoase dintre candidații majoritari și interesele înguste de grup.

3. Plafoanele privind cheltuielile

Până la introducerea finanțării publice, cadrul normativ nu prevedea careva limite la cheltuielile partidelor politice pentru activitatea lor în afara perioadei electorale. Doar odată cu introducerea subvenționării bugetare a partidelor în rezultatul adoptării LPP, au fost introduse restricții la volumul resurselor financiare acumulate din surse private, plafonul fiind stabilit la 0,2 % din veniturile bugetare prevăzute pentru anul respectiv (Art. 26). Totuși, reieșind din faptul că prevederile privind finanțarea bugetară a partidelor au fost amânate în repetate rânduri iar aplicarea lor efectivă s-a produs doar în 2015, aceste restricții nu au fost aplicate în practică până în acest an. În 2015 acest plafon a fost ridicat la nivelul de 0,3 % din veniturile bugetare (Monitorul Oficial №. 93, art. №.134, 14.04.2015), creând și mai multe oportunități pentru distorsionarea competiției politice de către partidele bogate care au beneficiat adițional și de cele mai multe subvenții din bugetul de stat. În condițiile introducerii finanțării publice, plafonarea veniturilor/ cheltuielilor din surse private, de regulă, se restricționează, nu se relaxează așa cum s-a produs

în Republica Moldova. Chiar dacă la moment există un plafon asupra veniturilor/ cheltuielilor pentru perioada non-electorală constituit, acesta este excesiv de înalt, o situație similară cu plafoanele la donații.

Totuși, în contextul trecerii la sistemul electoral mixt, subiectul limitării cheltuielilor devine unul și mai actual pe durata campaniei electorale. Plafoanele la mijloacele financiare virate în fondul electoral la scrutinele parlamentare din ultimul deceniu au crescut considerabil de la un scrutin parlamentar la altul. *Tabelul 2* reflectă elocvent această creștere pentru partidele/ blocurile electorale și candidații independenți începând cu scrutinul din 2001.

Deci în decursul ultimelor șase scrutine parlamentare am asistat la o creștere nominală a plafonului electoral pentru partidele politice de 55 de ori, iar pentru candidații independenți -de 40 de ori. Chiar dacă luăm în calcul evoluția inflației din 2001 până în 2014, obținem o creștere reală de peste 26 de ori pentru partide și de 19 ori pentru candidații in-

⁶ Metodologia CEC presupune înmulțirea numărului de alegători la coeficientul de 0,5% din salariul mediu pe economie.

⁷ №. 240, 13.09.2016 / Cu privire la stabilirea plafonului general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate pe contul „Fond electoral” al concurentului electoral la alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din data de 30 octombrie 2016

TABELUL 2. Evoluția plafoanelor la „Fondul electoral” pentru partidele politice și candidații independenți la scrutinele parlamentare

Data alegerilor	Partide/ blocuri electorale	Candidați independenți
25 Februarie 2001	1000000	50000
6 Martie 2005	2500000	100000
5 Aprilie 2009	12000000	500000
29 Iulie 2009	7500000	500000
28 Noiembrie 2010	21664445	2166444
30 Noiembrie 2014	55000000	2000000

Sursa: Deciziile CEC №. 1363 din 12 Ianuarie 2001; №. 672 din 14 Ianuarie 2005; №. 2067 din 6 Februarie 2009; №. 2590 din 20 Iunie 2009; No. 3566 din 5 Octombrie 2010; No. 2692 din 7 Octombrie, 2014.

dependenți⁸. Este evident că aceste evoluții au fost induse de o cerere mult mai înaltă a concurenților electorali pentru resurse financiare, care la rândul său a fost stimulată de schimbarea modului de desfășurare a campaniilor electorale prin care majoritatea resurselor erau direcționate spre publicitatea audiovizuală și stradală. Mai mult decât atât, datele din tabel indică o evoluție de la un plafon extrem de restrictiv la un plafon destul de permisiv care la moment avantajează concurenții electorali cu resurse financiare abundente. În asemenea circumstanțe este posibil ca decalajul de resurse financiare dintre concurenții dotați financiar și cei cu acces redus la resurse să submineze echitatea competiției electorale.

Astfel, este de așteptat ca trecerea la sistemul electoral mixt va consolida poziția partidelor și candidaților cu acces la resurse în detrimentul celorlalți concurenți, subminând și mai mult egalitatea de șanse în procesul electoral. Aceasta va fi posibil datorită dublării cheltuielilor electorale în rezultatul suprapunerii plafoanelor la fondul electoral pentru circumscripția națională cu circumscripțiile uninominale. Reieșind din noua metodologie aplicată de către CEC la ultimele alegeri locale cât și cele prezidențiale prin care plafonul a fost stabilit prin multiplicarea numărului de alegători la coeficientul de 0,5 % din salariul mediu, în anul precedent celui desfășurării alegerilor se va crea o situație

în care partidele care înaintează o listă națională precum și candidați în circumscripțiile uninominale vor putea cheltui dublu pentru un singur alegător comparativ cu campaniile precedente, ceea ce va contribui la creșterea ponderii factorului financiar în calitate de element crucial în determinarea performanței electorale. Trebuie de remarcat totuși că o asemenea evoluție reprezintă doar un scenariu din câteva posibile, deoarece CE nu reglementează direct valoarea plafonului fondului electoral, delegând această prerogativă CEC care stabilește acest plafon pentru fiecare campanie separat. Deși delegarea acestei sarcini către CEC oferă mai multă flexibilitate, ea generează concomitent și anumite incertitudini privind volumul cheltuielilor permisibile. În acest context, este necesar de menționat că până la scrutinul parlamentar din 2010, CEC nu a avut o metodologie clară privind stabilirea plafonului la cheltuieli. În 2010 acesta a fost stabilit la echivalentul de 0,50 euro pentru partide și 0,05 euro pentru candidații independenți, care ulterior a fost substituită, aplicându-se coeficientul menționat mai sus. În cazul în care formula de stabilire a plafonului va rămâne neschimbată și aplicată la ambele tipuri de circumscripții creșterea cheltuielilor și, respectiv, a influenței factorului financiar în alegeri este o certitudine. În consecință, plafoanele înalte la cheltuieli, cuplate cu cele la donații vor genera un cadru nociv pentru o competiție electorală sănătoasă și echitabilă.

⁸ Datele privind evoluția inflației reprezintă datele oficiale ale BNS.

4. Transparența veniturilor și cheltuielilor de campanie

Transparența veniturilor și cheltuielilor de campanie reprezintă unul dintre subiectele cele mai sensibile ale procesului electoral, iar implementarea deplină a prevederilor legale privind raportarea și dezvăluirea donatorilor precum și a tuturor cheltuielilor de campanie rămâne deocamdată defectuoasă. Până la scrutinul parlamentar din 2009 reglementările privind raportarea și dezvăluirea informațiilor de natură financiară a fost practic inexistente datorită unor prevederi foarte generale cuprinse în Codul Electoral,⁹ fapt accentuat nu o singură dată de către misiunea OSCE de observare a alegerilor¹⁰. Doar începând cu 2009 concurenții electorali au început să raporteze mai detaliat sursele de venituri, inclusiv dezvăluirea identității donatorilor, precum și să prezinte informații mai detaliate privind cheltuielile, deși această practică a fost mai degrabă indusă de adoptarea legii privind partidele politice, decât de prevederile CE care la moment rămăneau vagi privind criteriile de raportare financiară. În pofida acestui fapt, existența unor lacune legislative a permis partidelor/ concurenților electorali fie să ofere date incomplete referitoare la identitatea donatorilor, astfel periclitând capacitatea societății civile și a mass-media de a verifica acuratețea și autenticitatea donațiilor, fie să se eschiveze efectiv de la raportarea tuturor cheltuielilor efectuate în campanie.¹¹

4.1 Raportarea și transparența donațiilor

Publicarea identității donatorilor reprezintă unul dintre aspectele cele mai controversate ale modului în care au fost interpretate și aplicate prevederile LPP și a CE privind caracterul public al informației privind finanțarea alegerilor. Inițial, rapoartele financiare prezentate de partide și publicate de către CEC pe pagina web a instituției în scrutinele parlamentare

desfășurate în 2009-2010 conțineau date detaliate despre identitatea donatorilor, inclusiv codul personal, anul nașterii, domiciliul și suma virată¹². Totuși, ca urmare a unor investigații jurnalistice desfășurate în campaniile electorale pentru alegerea parlamentului din 2009-2010 s-a descoperit că rapoartele financiare ale mai multor concurenți electorali conțineau donatori cu o capacitate limitată de a contribui cu sume generoase în fondul electoral. Ca urmare a acestor scandaluri, care au scos în evidență mai multe nereguli privind modul de colectare și raportare a donațiilor, partidele politice au făcut front comun în vederea restricționării accesului la datele de identificare a donatorilor prin invocarea protecției datelor cu caracter personal. Astfel, toate informațiile privind identitatea donatorilor, cu excepția numelui și sumei virate, au fost eliminate în mod retroactiv din rapoartele financiare ale concurenților electorali. Mai mult decât atât, în pofida amendamentelor din 2015 care au avut drept scop eliminarea lacunelor referitoare la transparență, rapoartele financiare din alegerile locale desfășurate în iunie 2015 și rapoartele financiare din campania pentru alegerea președintelui din octombrie 2016 demonstrează inconsistența aplicării prevederilor legale referitoare la publicarea identității donatorilor. Astfel, dacă rapoartele financiare din alegerile locale conțin anumite informații privind identitatea donatorilor, cum ar fi locul de muncă, atunci rapoartele financiare din campania prezidențială sunt extrem de sumare, indicând doar numele și suma donatorului, omițând să indice orice alte informații ce ar permite verificarea autenticității mijloacelor financiare de către publicul larg. În lumina celor expuse mai sus, constatăm că nu există o practică uniformă de aplicare a prevederilor legale privind nu doar raportarea dar și publicarea identității donatorilor.

Modificarea sistemului electoral crește probabilitatea agravării situației privind transparența donațiilor atât din motivul nerespectării prevederilor actua-

⁹ Articolul 38 al Codului Electoral obligă concurenții electorali să prezinte organelor electorale rapoarte financiare la fiecare două săptămâni, conținând informații privind veniturile și cheltuielile de campanie, precum și să publice în mass-media informațiile despre venituri și alte mijloace materiale după o lună de la începerea campaniei.

¹⁰ OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Parliamentary Elections 6 March 2005” (Warsaw: OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 3 June, 2005), 6; OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Early Parliamentary Elections 28 November 2010”, 12-13; OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Parliamentary Elections 30 November 2014” (Warsaw: OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 10 March, 2015), 12-13.

¹¹ OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Early Parliamentary Elections 28 November 2010”, 12-13; OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Parliamentary Elections 30 November 2014”, 12-13; GRECO, „Evaluation Report on Moldova Transparency of Party Funding (Theme II)” (Strasbourg: Council of Europe, aprilie 2011).

¹² Hotărâre №. 2167 din 20.02.2009 pentru aprobarea Regulamentului privind finanțarea campaniilor electorale și a partidelor politice. Publicat: 03.03.2009 în Monitorul Oficial №. 47-48, art. №. 174.

le precum și din cauza altor lacune legislative. Spre exemplu obligația de a efectua donații exclusiv prin transfer bancar, prevăzută în CE, se extinde doar asupra persoanelor juridice, ceea ce oferă mai multe posibilități de a camufla proveniența mijloacelor financiare primite din partea persoanelor fizice. Astfel nu este de mirare de ce partidele politice preferă să înregistreze donații de la persoanele fizice, iar rapoartele financiare conțin puține donații din partea agenților economici. Mai mult decât atât, bătălia câștigată recent în instanța de judecată, prin care a fost eliminat plafonul la donațiile în numerar din regulamentul privind finanțarea activității partidelor politice,¹³ confirmă reticența unor actori politici de a deveni mai transparenți în raport cu acumularea mijloacelor financiare. În acest context, acuzațiile recente ale PAS la adresa PDM privind acceptarea donațiilor în numerar peste plafonul stabilit, dar și acuzațiile de complicitate în comiterea acestor ilegalități la adresa unor instituții ale statului, demonstrează că subiectul transparenței mijloacelor financiare din surse private nu este epuizat.¹⁴

Mai mult decât atât, legislația electorală nu este pe deplin clară în raport cu o altă prevedere legislativă care ar putea genera probleme suplimentare odată cu trecerea la sistemului electoral mixt. Este vorba despre transferurile efectuate din bugetul partidului în bugetul de campanie, adică în fondul electoral. Deși această lacună nu a fost exploatată sistematic de către concurenții electorali, începând cu scrutinul parlamentar din 2009 până în prezent au existat cel puțin câteva cazuri în care anumite partide au transferat mijloace financiare din contul partidului în fondul electoral fără a indica proveniența acestora, adică a donatorilor primari care au contribuit cu fonduri la bugetul partidului. Reieșind din faptul că până în 2015 partidele nu publicau lista anuală a donatorilor, această lacună a permis efectiv nedivulgarea originii unui volum considerabil de resurse financiare. Doar odată cu amendarea CE în iulie 2017 această lacună pare să fie eliminată prin obligarea publicării identi-

tății donatorilor primari atunci când partidul transferă resurse proprii în fondul electoral (Art. 38^{2/6}). Totodată, nu este suficient de clar dacă această clauză se va aplica doar listei naționale sau și candidaților majoritari.

4.2 Raportarea și transparența cheltuielilor

Raportarea și transparența cheltuielilor de campanie reprezintă un subiect cel puțin la fel de sensibil ca și transparența donațiilor. Din momentul inițierii unor raportări mai detaliate, deși defectuoase, începând cu campania pentru alegerea parlamentului din 2009, partidele politice s-au eschivat sistematic de la raportarea tuturor cheltuielilor de campanie. Analizele precedente privind finanțarea au scos în evidență faptul că concurenții electorali nu raportează deloc sau raportează incomplet anumite categorii de cheltuieli, în special cele legate de remunerarea personalului, transport, organizarea evenimentelor electorale sau de consultanță politică¹⁵. Dincolo de reticența concurenților electorali de a raporta toate categoriile de cheltuieli electorale, acest comportament a fost posibil și din motiv că legislația electorală nu reglementa practic subiectul cheltuielilor electorale. Cu excepția interdicției de a oferi bani, cadouri și alte bunuri materiale gratis alegătorilor, precum și interzicerea efectuării unor cheltuieli de către persoanele fizice și juridice în afara mijloacelor vărsate în fondul electoral și fără acordul concurenților electorali (Art.38 alin. (6)-(7)), cadrul normativ nu conținea niciun fel de prevederi referitoare la categoriile de cheltuieli electorale care trebuiau raportate în declarațiile financiare, fapt constatat și de misiunile OSCE de monitorizare a alegerilor¹⁶. Doar la sfârșitul anului 2012, CEC a adoptat o hotărâre prin care a completat regulamentul de finanțare a campaniilor

¹³ Încheierea Curții Supreme de Justiție din 6 septembrie 2017 (dosarul nr.3ra-856/17); Hotărâre Nr. 1100 din 12.09.2017 pentru modificarea Regulamentului privind finanțarea activității partidelor politice, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale Nr. 4401 din 23.12. 2015.

¹⁴ Unimedia, „(video) PAS acuză PDM de obținerea a 2458 de donații cu încălcări. Maia Sandu: PDM ar trebui să transfere statului 25,9 milioane de lei”, Unimedia, 11 aprilie 2017, <http://unimedia.info/stiri/video-pas-acuza-pdm-de-obtinerea-a-2458-de-donatii-cu-incalcari--maia-sandu-pdm-ar-trebuie-sa-transfere-statului-25-9-milioane-de-lei-131315.html>; Unimedia, „(video) PAS acuză CEC-ul că încearcă să protejeze Partidul Democrat. Maia Sandu: PD trebuie să transfere 29 de milioane de lei la bugetul de stat”, Unimedia, Iunie 2017, <http://unimedia.info/stiri/video-pas-acuza-cec-ul-ca-incearca-sa-protejeze-partidul-democrat--maia-sandu-pd-trebuie-sa-transfere-29-de-milioane-de-lei-la-bugetul-de-stat-134363.html>; Agora, „PD a obținut prin judecată... schimbarea normelor». PAS: CSJ a emis o decizie în favoarea democraților”, Agora, 7 septembrie 2017, <http://agora.md/stiri/36815/pd-a-obtinut-prin-judecata---schimbarea-normelor--pas-csj-a-emis-o-decizie-in-favoarea-democraților>; Unimedia, „PAS a prezentat o presupusă schemă prin care se finanțează Partidul Democrat: «PD ar trebui să verse în bugetul de stat circa 47 milioane de lei»”, Unimedia, 2 octombrie 2017, <http://unimedia.info/stiri/foto-video-pas-a-prezentat-o-presupusa-schima-prin-care-se-finanțeaza-partidul-democrat-pd-ar-trebuie-sa-verse-in-bugetul-de-stat-circa-47-milioane-de-lei-140319.html>.

¹⁵ Lipcean, „Evaluarea finanțării partidelor politice și campaniilor electorale în Republica Moldova”; „Costurile neoficiale de campanie ale partidelor politice importante în alegerile din 28 noiembrie 2010”, în *Finanțarea partidelor politice: între transparență și obscuritate*, vol. 8, Politici Publice (Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2010), 33-40; „Costurile neoficiale de campanie ale partidelor politice importante în alegerile locale generale din 5, 19 iunie 2011”, în *Finanțarea partidelor politice în alegerile locale din 2011: o mostră a relațiilor medievale*, vol. 6, Politici Publice (Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2011), 24-35; „Consultanții politici și remunerarea lor în Republica Moldova”, în *Finanțarea partidelor politice: între transparență și obscuritate*, vol. 8, Politici Publice (Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2010), 41-44; Promo-Lex, „Finanțele concurenților electorali în cadrul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare 2014”; Promo-Lex, „Misiunea de observare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 30 octombrie 2016”.

¹⁶ OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Early Parliamentary Elections 28 November 2010”, 12-13; OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Parliamentary Elections 30 November 2014”, 12-13.

electorale prin elaborarea unui model standard de raportare a categoriilor de cheltuieli suportate de către concurenții electorali¹⁷. Iar în 2015, CE a fost completat cu un articol suplimentar (Art. 38²) privind rapoartele financiare care enumeră inclusiv categoriile de cheltuieli obligatorii pentru raportare. Este posibil ca în rezultatul acestor amendamente concurenții electorali să se fi conformat într-o măsură mai mare prevederilor legislative, fapt parțial confirmat și de rapoartele financiare prezentate la ultimele scrutine care conțin date despre unele categorii de cheltuieli absente din rapoartele financiare prezentate la scrutinele precedente. Totuși este dificil de estimat acuratețea raportării acestor cheltuieli și ponderea lor reală în bugetele de campanie în condițiile în care au crescut și costurile agregate de finanțare a campaniilor electorale, cel puțin așa cum sunt reflectate de plafoanele mai permissive ale fondului electoral.

În pofida unor progrese legislative privind transparența și un grad mai înalt de conformare a concurenților electorali la prevederile legislative, odată cu trecerea la sistemul electoral mixt problemele legate de raportarea și divulgarea tuturor cheltuielilor de campanie riscă să se multiplice, deoarece modelul actual de finanțare a scrutinului parlamentar va fi substituit, cel puțin parțial, cu un model de finanțare similar cu cel din alegerile locale datorită introducerii circumscripțiilor uninominale. Totodată, experiența desfășurării alegerilor locale sugerează că raportarea este mai defectuoasă, iar mulți candidați s-au eschivat inclusiv de la deschiderea contului bancar cu mențiunea „Fond electoral” profitând de prevederile legislative care nu-i obligă să facă acest lucru cu condiția că informează organele electorale¹⁸. Ultimele alegeri locale din 2015 sunt instructive în acest sens prin faptul că majoritatea consiliilor de circumscripție nu au verificat rapoartele financiare depuse de candidații independenți și nu au impus sancțiuni celor care nu s-au conformat regulilor¹⁹.

Chiar dacă admitem că în scrutinul parlamentar probabilitatea eschivării de la obligațiunile de raportare financiară este mai redusă în virtutea mizei electorale și a unui rulaț mai voluminos al resurselor financiare, transparența finanțării campaniei ar putea de fi afectată dintr-un alt motiv. Este vorba de complexitatea raportării financiare și modul în care această raportare va fi efectuată. CE nu este foarte explicit în acest sens, dar stipulează că CEC este instituția care va recepționa aceste rapoarte. În acest context, crucială devine structura raportului financiar, iar la moment nu este clar cum vor fi agregate cheltuielile raportate de concurenții electorali care vor candida atât în circumscripția națională cât și în circumscripțiile uninominale. Agregarea tuturor cheltuielilor într-un singur raport financiar reprezintă o soluție care nu favorizează transparența, deoarece nu va fi clar care vor fi cheltuielile candidaților în circumscripțiile uninominale. Dacă analizăm metodologia CEC de stabilire a plafonului la cheltuieli, atunci cel mai probabil va exista un plafon diferențiat pentru circumscripțiile uninominale în funcție de numărul alegătorilor incluși în lista. Astfel, raportarea cheltuielilor candidaților majoritari ar trebui reflectată separat, cel puțin în formă agregată la nivel de circumscripție, în raportul global al concurenților electorali. Mai mult decât atât, transparența cheltuielilor de campanie ar putea fi negativ afectată și de prevederea CE prin care o persoană inclusă în lista de candidați din partea unui concurent electoral în circumscripția națională poate candida și într-o singură circumscripție uninominală din partea aceluiași concurent electoral sau în calitate de candidat independent (Art. 79/6). În asemenea cazuri nu este clar cum vor fi cuantificate aceste cheltuieli, deoarece, aparent, un concurent electoral ar putea cheltui dublu pentru același candidat, fapt care ar afecta echitatea procesului electoral. În plus, nu este clar cum vor fi raportate aceste cheltuieli. În aceste circumstanțe, asigurarea transparenței privind finanțarea campaniei rămâne un aspect vulnerabil al procesului electoral, mai ales dat fiind modul în care este exercitat controlul asupra finanțării.

¹⁷ Hotărâre Nr. 1524 din 27.11.2012 pentru modificarea Anexei la Regulamentul privind finanțarea campaniilor electorale și a partidelor politice. Publicat: 21.12.2012 în Monitorul Oficial Nr. 263-269, art. Nr. 1588.

¹⁸ OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Local Elections 3 & 17 June 2007” (Warsaw: OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 21 septembrie 2007), 11; OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Local Elections 5 and 19 June 2011” (Warsaw: OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 28 noiembrie 2011), 11-12; OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Local Elections 14 and 28 June 2015” (Warsaw: OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 20 august 2015), 13-14; Promo-Lex, „Monitorizarea Alegerilor Locale Generale din 14 (28) iunie 2015” (Chișinău: Promo-Lex, 17 septembrie 2015), 30.

¹⁹ OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Local Elections 14 and 28 June 2015”, 14.

5. Controlul finanțării alegerilor

În scopul asigurării unui control eficient al finanțării partidelor și campaniilor electorale este necesară întrunirea a minim două condiții: existența unei instituții independente, dotată cu atribuții de monitorizare/ supraveghere și prezența unui set de sancțiuni proporționale și disuasive pentru încălcările legate de finanțare. Ambele condiții trebuie concomitent să fie prezente ca mecanismul de control să funcționeze. Prezența unei instituții independente dar cu puteri limitate și/ sau lipsa unor sancțiuni slăbește considerabil mecanismul de control, dacă nu îl reduce la zero. Vice-versa, disponibilitatea unor sancțiuni proporționale cu încălcările comise în lipsa unei instituții împuternicite cu aplicarea lor subminează în aceeași măsură controlul finanțării campaniilor electorale. Aplicând această formulă la condițiile Republicii Moldova constatăm că niciuna dintre aceste condiții, luate individual, nu a fost întrunită până la amendamentele recente ale LPP și CE din 2015 (Monitorul Oficial №. 93, art. №134, 14.04.2015), amendamente adoptate în mare parte datorită presiunii exercitate de organizațiile internaționale²⁰.

5.1 Monitorizarea/ supravegherea finanțării alegerilor

Două aspecte fundamentale trebuie analizate în contextul asigurării unui mecanism de supraveghere eficient: independența și mandatul legal suficient pentru exercitarea atribuțiilor, mai ales în raport cu un subiect atât de sensibil cum este finanțarea procesului electoral. Chiar dacă CEC poate fi considerată o instituție mai independentă în raport cu alte instituții cu funcții de control aflate în subordinea directă a executivului, independența instituției a fost și rămâne un subiect problematic. Din 1997 până în 2005 modul de desemnare a membrilor Comisiei a câte trei din partea Președintelui/ executivului, Parlamentului, a Consiliului Superior al Magistraturii, a fost dependent de configurația politică și nu oferea garanții sigure împotriva partizanatului politic așa cum s-a

întâmplat cu componența aleasă în 2003 când șase din nouă membri au fost desemnați de un singur partid politic²¹. Totodată, chiar și în asemenea componență, predispusă să manifeste un grad mai înalt de partizanat politic, lipsa unor reglementări clare privind transparența finanțării nu reprezenta un risc major pentru opoziție în condițiile în care partidul de la guvernare are un avantaj dominant privind accesul la resurse, inclusiv cele administrative. În 2005 modul de desemnare a candidaților la calitatea de membru CEC a fost modificat, fapt care a contribuit mai degrabă la politizarea CEC, deși opoziția a obținut dreptul de a desemna majoritatea membrilor în rezultatul târgului cu partidul de guvernământ în schimbul votului acordat pentru alegerea Președintelui Republicii (Monitorul Oficial №. 107-109, art. №. 535, 12.08.05)²². În 2010 formula de desemnare a candidaților a fost din nou amendată crescând ponderea membrilor desemnați de Parlament. Totodată, opoziția a fost depozată de dreptul de a nominaliza majoritatea membrilor CEC, dar atribuțiile organului electoral privind supravegherea finanțării alegerilor au rămas intacte (Monitorul Oficial №. 108-109, art. №. 332, 29.06.2010)²³. Doar în 2015 articolul 22 al CE a fost completat extinzând semnificativ atribuțiile CEC referitoare la supravegherea finanțării și aplicarea sancțiunilor conexe (Monitorul Oficial №. 93, art. №. 134, 14.04.2015). Printre atribuțiile noi cu care CEC a fost investit expres trebuie menționat în special dreptul de acces la informațiile deținute de alte autorități care ar putea servi la supravegherea finanțării, constatarea contravențiilor și întocmirea proceselor verbale privind neraportarea în termen sau raportarea neconformă de către partidele politice și/ sau concurenții electorali, precum și aplicarea directă de către organul electoral a unor sancțiuni mai dure (Art. 22/2).

În acest context, trebuie de remarcat că activitatea practică a CEC în supravegherea finanțării la ultimele scrutine parlamentare nu poate fi calificată ca lipsită de partizanat politic în lumina unor sancțiuni disproporționale aplicate unor concurenți electorali lipsiți de reprezentare în cadrul organului electoral central, ceea ce ridică semne de întrebare privind indepen-

²⁰ GRECO, „Evaluation Report on Moldova Transparency of Party Funding (Theme II)”; GRECO, „Compliance Report on the Republic of Moldova «Incriminations (ETS 173 and 191, GPC 2)» «Transparency of Party Funding»” (Strasbourg: Council of Europe, March 2013); GRECO, „Second Compliance Report on the Republic of Moldova «Incriminations (ETS 173 and 191, PDC 2)» «Transparency of Party Funding»” (Strasbourg: Council of Europe, March 2015).

²¹ OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Parliamentary Elections 6 March 2005”, 6-7.

²² Opoziția CEC a obținut dreptul de a desemna 5 din 9 membri ai CEC.

²³ Conform amendamentului 8 membri ai CEC erau desemnați de parlament cu respectarea principiului proporționalității majorității parlamentare și opoziției

dența și imparțialitatea sa în adoptarea deciziilor asociate cu contravențiile de natură financiară²⁴. Mai mult decât atât, deși atribuțiile CEC privind supravegherea au fost extinse, instituția este în continuare dependentă de colaborarea și coordonarea acțiunilor sale cu alte instituții cum ar fi Ministerul de Interne și Inspectoratul Fiscal care nu întrunesc condiția independenței fiind subordonate executivului, iar acest fapt poate afecta negativ activitatea CEC în raport cu capacitatea sa de a adopta decizii imparțiale.

În condițiile sistemului electoral mixt crește probabilitatea ca controlul finanțării campaniei să slăbească din cauza multiplicării concurenților electorali și, respectiv creșterea volumului de muncă la care va fi expusă instituția. Deși la moment este dificil de anticipat în ce măsură va crește acest volum, un fapt este cert, presiunea asupra CEC-ului va fi considerabilă. Având ca punct de plecare ultimele alegeri parlamentare în care peste 20 de formațiuni politice au fost înregistrate în calitate de concurenți electorali și extrapolând această situație la sistemul mixt în care partidele politice vor înainta numărul maxim posibil de candidați în circumscripțiile uninominale, se profilează o situație în care controlul finanțării devine o provocare majoră la adresa organului electoral. Reieșind doar din faptul că CEC va fi obligată să revizuiască structura raportului financiar pentru a încorpora veniturile și cheltuielile candidaților majoritari, doar verificarea conformității acestor rapoarte cu prevederile formale va constitui o povară substanțială, nemaivorbind de un control riguros care ar necesita resurse mult mai considerabile.

Astfel eficiența controlului finanțării concurenților electorali este oarecum dependentă nu doar de disponibilitatea atribuțiilor CEC privind supravegherea, cu care organul electoral a fost deja înzestrat, ci mai degrabă de capacitatea și resursele disponibile de a exercita această funcție într-o manieră pro-activă²⁵. Lipsa unor resurse adecvate destinate asigurării unui control efectiv rămâne un subiect actual, iar modul de funcționare a CEC, prin care instituția examinează doar contestațiile venite din partea altor concurenți electorali, reflectă lipsa unei abordări pro-active dincolo de verificarea conformării la aspectele formale ale finanțării chiar și după investirea organului electoral cu atribuții extinse²⁶. Dacă până în prezent CEC a adoptat o strategie prudentă de a se abține de la sesizarea din oficiu în raport cu fraudele de natură financiară, având la bază atât lipsa unui mandat

legal clar și a unor resurse corespunzătoare pentru exercitarea unui control riguros, în scopul eliminării suspiciunilor privind tratamentul preferențial sau discriminatoriu în raport cu concurenții electorali, atunci utilizarea aceleași strategii în condițiile unui mandat extins va contribui mai degrabă la persistența unui control defectuos. În asemenea circumstanțe este de așteptat ca problemele existente legate de supraveghere să se multiplice odată cu trecerea la sistemul electoral mixt, contribuind astfel la diminuarea controlului finanțării alegerilor. Materializarea acestui pericol este și mai accentuată reieșind și din arsenalul de sancțiuni disponibile, precum și modul în care acestea au fost aplicate la ultimele scrutine.

5.2 Sancțiunile privind încălcările financiare

Lipsa unui control efectiv asupra finanțării campaniilor electorale în Moldova s-a datorat în mare parte anume lipsei unor sancțiuni proporționale și disuasive privind încălcarea prevederilor legate de finanțarea alegerilor. Din 1997 până în 2008 întreg arsenalul de sancțiuni privind finanțarea era alcătuit din anularea înregistrării concurentului electoral dacă acesta utiliza mijloace nedeclarate sau din străinătate, precum și confiscarea acestora (Art. 36), ceea ce reflecta existența unui sistem extrem de rigid precum și o probabilitate redusă de aplicare a sancțiunii maxime. În 2008 CEC este explicit împuternicită cu dreptul de a aplica avertismentul și anularea înregistrării concurentului pentru încălcarea prevederilor CE, inclusiv legate de finanțare (Monitorul Oficial №. 83, art: №. 283, 07.05.2008), fapt care a oferit organului electoral mai multă flexibilitate precum și posibilitatea aplicării unor sancțiuni disproporționate de blânde pentru neregulile privind finanțarea. Totodată trebuie de remarcat că alte încălcări cum ar fi depășirea limitelor la donații, cheltuieli sau neraportarea financiară nu erau definite de CE, iar pedepsele prevăzute de legislația conexasă cum ar fi Codul Contravențional erau într-un atît de nesemnificative încât nu aveau cum să descurajeze concurenții electorali. În aceste circumstanțe nu este de mirare de ce raportul de evaluare a GRECO constata că nicio sancțiune privind transparența finanțării partidelor sau a campaniilor electorale, cu excepția avertismentului, nu a fost aplicată²⁷. În 2010 paleta de încălcări

²⁴ Detalii despre natura sancțiunilor și aplicarea acestora de către CEC sunt analizate în secțiunea următoare.

²⁵ GRECO, „Addendum to the Second Compliance Report on the Republic of Moldova: “Incriminations (ETS 173 and 191, GPC 2)” “Transparency of Party Funding”” (Strasbourg: Council of Europe, December 2015), 7.

²⁶ OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Local Elections 14 and 28 June 2015”, 13-14; OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Presidential Election October and 13 November 2016” (Warsaw: OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights, 15 februarie 2017), 17-18.

²⁷ GRECO, „Evaluation Report on Moldova Transparency of Party Funding (Theme II)”, 17.

pentru care se putea aplica anularea înregistrării concurentului electoral a fost extinsă (Monitorul Oficial №. 108-109, art: №. 332, 20.06.2010). Astfel depășirea cu 5% a plafonului de cheltuieli electorale era penalizată cu excluderea din cursa electorală. Totuși, probabilitatea ca această sancțiune să fie aplicată la scrutinul parlamentar din noiembrie 2010 a fost practic exclusă, deoarece la momentul respectiv nu exista nicio prevedere referitoare la categoriile de cheltuieli care trebuiau incluse în rapoartele financiare. Mai mult decât atât, probabilitatea excluderii concurenților din cursa electorală pentru depășirea plafonului la cheltuieli la alegerile parlamentare, locale și prezidențiale din 2014, 2015 și 2016 a fost drastic redusă datorită stabilirii unor plafoane extrem de înalte, deși limita de 5% a fost eliminată în 2015.

În pofida diversificării și înăsprii sancțiunilor asociate cu finanțarea partidelor și campaniilor electorale în 2015 (Monitorul Oficial №. 93, art: №. 134, 14.04.2015), precum și adaptarea recentă a acestora la sistemul electoral mixt (Monitorul Oficial №. 253-264, art: №. 422, 21.07.2017), paleta de sancțiuni rămâne relativ limitată în ceea ce privește partidele și candidații în calitate lor de concurenți electorali. În timp ce prin amendarea CE s-a introdus o nouă sancțiune sub forma lipirii concurenților electorali de subvenția bugetară, această sancțiune este asimetrică, deoarece poate fi aplicată doar concurenților electorali care beneficiază de subvenție. Spre exemplu, nu este clar cum se procedează în cazul

în care CEC avertizează repetat doi concurenți electorali, pe durata aceleiași campanii, dintre care doar unul beneficiază de subvenția bugetară (Art. 69/3¹). De asemenea, lipsirea de subvenția bugetară nu este expres stipulată anume pentru încălcările de natură financiară cum sunt utilizarea mijloacelor nedeclarate, din străinătate sau depășirea plafonului la cheltuieli, încălcări pentru care CEC poate solicita anularea imediată a înregistrării concurentului electoral (Art. 69/4). Această ambiguitate generează incertitudine vis-a-vis de aplicarea uniformă a prevederilor legale în raport cu toți concurenții electorali. În lumina acestor modificări se poate spune că extinderea paletei de sancțiuni și înăsprirea acestora s-a produs din contul amendării Codului Contravențional și Codului Penal din 2015. Ceea ce înseamnă că partidele au transferat sau substituit, în esență, responsabilitatea colectivă cu responsabilitatea individuală, deoarece penalitățile pentru infracțiunile și contravențiile financiare din ambele coduri sunt aplicate persoanelor fizice și persoanelor cu funcții de răspundere, dar nu partidelor politice. Totodată, nivelul amenzilor stabilite pentru contravențiile asociate cu finanțarea campaniilor electorale nu par a fi prohibitive în pofida creșterii acestora în rezultatul modificării recente a valorii unității convenționale de la 20 la 50 lei (Monitorul Oficial №. 369 – 378, Art. №. 751, 28.10.2016). Tabelul de mai jos indică valoarea actuală în lei a sancțiunilor corespunzătoare încălcărilor conexe finanțării campaniilor electorale în Codul Contravențional.

TABELUL 3. Sancțiunile privind încălcarea legislației de finanțare a campaniilor electorale prevăzute în Codul Contravențional

Tipul contravenției	Persoane fizice		Persoane cu funcții de răspundere	
	Amenda minimă	Amenda maximă	Amenda minimă	Amenda maximă
Fonduri nedeclarate și/sau din străinătate	2500	7500	15000	25000
Neprezentarea în termen și în formatul stabilit a rapoartelor financiare*			5000	7500
Evidența mijloacelor din fondul electoral/ neprezentarea datelor de identificare a donatorilor			5000	15000
Utilizarea resurselor administrative			7500	20000
Neexecutarea somației CEC privind vărsarea în bugetul de stat a mijloacelor obținute ilegal sau peste plafonul stabilit			15000	25000

Sursa: Codul Contravențional Art. 48¹ – 48².

* Notă: Pentru neprezentarea în termen sau în formatul stabilit a rapoartelor financiare se pedepsește însăși concurentul electoral.

Din acest tabel se poate observa că valoarea maximă a unei amenzi este de 25 mii de lei care la prima vedere pare impunătoare. Dacă raportăm însă această amendă la plafonul donațiilor din partea persoanelor fizice și juridice pe durata campaniilor, atunci valoarea amenzii maxime este de 10 și respectiv de 20 de ori mai mică, ceea ce nu poate fi calificat drept o sancțiune proporțională și disuasivă în raport cu eventualele încălcări. Chiar dacă amenzile din Codul Contravențional sunt complementate cu sancțiuni din Codul Penal, care într-adevăr sunt mult mai dure, în sensul că prevăd și privațiunea de libertate, aceste sancțiuni se aplică persoanelor fizice, absolvind concurenții electorali de responsabilitatea colectivă pentru comiterea unor infracțiuni pasibile de pedeapsa penală. Mai mult decât atât, sancțiunile cele mai dure prevăzute în Codul electoral care au tangență cu coruperea alegătorilor sau utilizarea resurselor administrative sunt și cele mai problematice reieșind din modul în care au fost formulate, deoarece nu se extind asupra sau definesc clar o serie de acțiuni susceptibile de a cădea sub incidența calificativului de corupere a alegătorilor sau a utilizării resurselor administrative²⁸. Deci cu excepția confiscării mijloacelor dobândite ilegal și pierderii subvenției bugetare care este o sancțiune suplimentară și nu poate fi aplicată tuturor concurenților electorali, cadrul legislativ nu conține sancțiuni pecuniare proporționale și disuasive aplicate partidelor politice în calitatea lor de concurenți electorali ceea ce reprezintă o lacună evidentă a mecanismului de control. Totodată, trebuie de menționat că sancțiunile actuale majorate nu au fost deocamdată puse în aplicare deoarece au intrat în vigoare după ultimul scrutin pentru alegerea Președintelui. În ce măsură acestea sunt suficiente să asigure un control eficient al finanțării prin aplicarea imparțială a lor în raport cu toți concurenții la următorul scrutin parlamentar desfășurat în condițiile unui sistem mixt, rămâne de văzut dar ținând cont de experiența ultimelor alegeri, transparența și controlul finanțării reprezintă în continuare un aspect vulnerabil al procesului electoral²⁹.

Deși unele rapoarte de monitorizare a alegerilor din ultimii ani au scos în evidență mai multe încălcări privind finanțarea campaniei electorale, în special

prin nedeclararea tuturor mijloacelor financiare utilizate în campanie³⁰, încălcare pasibilă de excluderea din cursa electorală, doar în două cazuri CEC a aplicat sancțiunea maximă și a solicitat anularea înregistrării a doi concurenți electorali. În primul caz, CEC a solicitat anularea înregistrării partidului „Patria” condus de Renato Usatii, cu doar câteva zile înaintea alegerilor în baza unei sesizări depuse de Inspectoratul General de Poliție privind utilizarea mijloacelor financiare din străinătate³¹. Astfel, prin decizia Curții de Apel, partidul „Patria” a fost eliminat din cursa electorală, decizie menținută și de Curtea Supremă de Justiție. În al doilea caz, CEC a solicitat anularea înregistrării concurentului electoral Inna Popenco, candidat la funcția de Președinte, pentru utilizarea mijloacelor financiare nedeclarate. Decizia a fost adoptată în baza unei contestații depuse de Silvia Radu, un alt candidat în cursa prezidențială³². Și în acest caz solicitarea CEC a fost admisă de către instanțele de judecată și soluționată în timp record. Deși în ambele cazuri rezultatul final a fost anularea înregistrării concurentului, modul în care s-a produs aplicarea sancțiunilor reflectă caracterul selectiv și disproporționat al mecanismului de supraveghere și lipsa unor sancțiuni proporționale cu gravitatea încălcării produse. Dacă în cazul partidului „Patria” cadrul normativ privind finanțarea nu era amendat și CEC nu dispunea de sancțiuni alternative cu excepția anulării înregistrării, atunci în alegerile prezidențiale exista un cadru normativ modificat, dar nu suficient de flexibil, deoarece pe lângă anularea înregistrării, CEC a aplicat doar avertismente în raport cu alți concurenți electorali. Caracterul discreționar și selectiv al mecanismului de control este accentuat de cazul partidului „Patria” deoarece, în pofida existenței unor bănueli și probe rezonabile de a-l exclude din cursa electorală, ridică întrebarea de ce Inspectoratul General de Poliție s-a autosesizat doar în raport cu acest caz? De ce nu au fost intentate acțiuni similare în alte cazuri în care nu era la fel clară proveniența mijloacelor financiare și capacitatea de plată a multor donatori regăsiți pe listele unor concurenți electorali? Dincolo de rapoartele financiare ale concurenților electorali, care ofereau un punct de plecare pentru auto-sesizarea organelor de anchetă, așa cum s-a întâmplat în cazul partidului „Patria”, anumi-

²⁸ Promo-Lex, „Calificarea și investigarea infracțiunilor și contravențiilor cu specific electoral și de finanțare politică” (Chișinău: Promo-Lex, 2017), 87-89.

²⁹ OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Parliamentary Elections 30 November 2014”, 12-14; OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Local Elections 14 and 28 June 2015”, 13-15; OSCE/ODIHR, „Republic of Moldova: Presidential Election October and 13 November 2016”, 16-18.

³⁰ Promo-Lex, „Finanțele concurenților electorali în cadrul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare 2014”, 12-20; Promo-Lex, „Monitorizarea Alegerilor Locale Generale din 14 (28) iunie 2015”, 32-36; Promo-Lex, „Misiunea de observare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 30 octombrie 2016”, 49-57.

³¹ Hotărâre № 3069 din 26 noiembrie 2014 cu privire la sesizarea Comisiei Electorale Centrale de către Inspectoratul General al Poliției, înregistrată cu nr. CEC-7/10006; Hotărâre № 3070 din 26 noiembrie 2014 cu privire la acordarea consimțământului pentru tragerea la răspundere juridică a candidaților de pe lista concurentului electoral Partidul Politic „Patria”.

³² Hotărâre № 435 din 20 octombrie 2014 cu privire la contestația nr. CEC-10/27 din 19 octombrie 2016 depusă de candidatul la funcția de Președinte al Republicii Moldova, dna Silvia Radu.

te investigații jurnalistice au expus în spațiul public cel puțin câteva cazuri demne de luat în considerație pentru inițierea unor acțiuni de verificare a finanțelor altor concurenți electorali³³.

În contextul adoptării sistemului mixt, în care arsenalul de sancțiuni privind finanțarea campaniilor rămâne disproportionat în raport cu gravitatea diverselor tipuri de încălcări, va fi extrem de problematic să se

institue un mecanism de control funcțional, imparțial și echidistant. Mai mult decât atât, în condițiile în care CEC, în calitate de instituție statutar independentă, își fundamentează deciziile pe baza informațiilor furnizate de alte instituții, care sunt în esență direct afiliate sau sub control politic, este și mai problematic de a concepe un asemenea mecanism, iar aplicarea sancțiunilor conform unor criterii politice riscă să afecteze grav desfășurarea procesului electoral.

6. Concluzii și recomandări

Această analiză succintă scoate în evidență faptul că în pofida amendamentelor recente privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale, cadrul normativ fie rămâne destul de permisiv în raport cu unele prevederi cheie, fie conține alte lacune evidente care pot fi exploatate în continuare de partidele politice și concurenții electorali. Substituirea sistemului proporțional cu cel mixt va complica și mai mult implementarea legislației privind finanțarea alegerilor datorită, pe de o parte, multiplicării numărului de concurenți electorali, iar pe de altă parte, datorită sporirii numărului de instituții cu atribuții de control care va face mai dificilă aplicarea uniformă și imparțială a cadrului normativ. Deși guvernarea actuală a operat o serie de amendamente la CE pentru a ajusta normele legale la sistemul mixt, graba cu care s-au efectuat aceste modificări și miza electorală a viitorului scrutin parlamentar arată că majoritatea aspectelor cheie referitoare la finanțarea campaniilor au rămas fără soluții legale satisfăcătoare pentru diminuarea influenței resurselor financiare în distorsionarea competiției politice.

Contrar avizului comun al Comisiei de la Veneția și OSCE prin care se atenționa vulnerabilitatea candidaților majoritari față de interesele înguste de grup, prevederile actuale privind plafoanele la donații nu elimină riscul unor înțelegeri de cartel dintre părțile cointerestate. Chiar dacă aceste plafoane au fost micșorate ele permit în continuare acumularea de către candidații majoritari a unor resurse impunătoare de la un cerc restrâns de persoane ceea ce facilitează crearea unor înțelegeri de cartel, favorizând în special candidații cu acces la resurse. În acest context se impune revizuirea plafoanelor la donații din partea persoanelor fizice și juridice către concurenții electorali care vor candida în circumscripțiile uninomi-

nale. O practică comună în acest sens este aplicarea unor plafoane diferențiate pentru listele de partid și candidații majoritari, plafoane care, pe de o parte să asigure posibilitatea acumulării resurselor necesare desfășurării campaniei, iar pe de altă parte, să nu genereze o dependență excesivă față de un cerc restrâns de sponsori. În acest context, fixarea plafoanelor la un anumit nivel trebuie oarecum să fie corelată cu plafoanele la cheltuielile de campanie care reprezintă un alt subiect sensibil al procesului electoral.

În dependență de gradul de permisivitate, plafoanele la cheltuielile electorale pot distorsiona în diverse moduri competiția electorală. În Republica Moldova am observat o evoluție de la plafoane foarte restrictive către o altă extremă, adică către plafoane foarte permissive. Dacă în primul caz concurenții electorali cu acces la resurse erau constrânși, cel puțin legal, să nu fructifice din plin acest avantaj, în cel de-al doilea caz, asistăm la o situație contrară în care abundența resurselor financiare și utilizarea lor în campanie pot afecta decisiv rezultatul electoral. Astfel, în contextul tranziției la sistemul mixt, există riscul creșterii cheltuielilor electorale, prin instituirea unor plafoane la listele naționale, precum și candidații majoritari. Acest fapt ar putea avantaja și mai mult concurenții electorali dotați material și financiar care vor fi liberi să exploateze permisivitatea cadrului legal, distorsionând și mai mult competiția electorală. La moment, este dificil de anticipat un oarecare scenariu, deoarece CE nu reglementează direct acest subiect, dar în condițiile în care CEC nu va revizui metodologia în baza căreia se stabilește plafonul, vom asista cu siguranță la o dublare a cheltuielilor electorale datorită dublării cheltuielilor pentru un singur vot. *Astfel, pentru menținerea cheltuielilor sub control se impune revizuirea metodologiei de stabilire a plafonului la fondul*

³³ Rise Moldova, „Banii lui Dodon din Bahamas”, *Rise Moldova*, <https://www.rise.md/articol/banii-lui-dodon-din-bahamas/>; Timpul, „Dodon și justiția selectivă. Campania PSRM este finanțată din bani rusești prin Bahamas”, *Timpul – Știri din Moldova*, <http://www.timpul.md/articol/dodon-i-justitia-selectiva--campania-psrm-este-finanata-din-bani-ruseti-prin-bahamas-99105.html>; *Anticoruptie.md*, „Banii, afacerile și interesele lui Igor Dodon și alianțele «cruciale» PD-PSRM”, <https://anticoruptie.md/ro/electorala-2016/banii-afacerile-si-interesele-lui-igor-dodon-si-aliantele-cruciale-pd-psrm>.

electoral prin diminuarea coeficientului în baza căruia se calculează costul per alegător.

Desfășurarea ultimelor scrutine parlamentare a demonstrat că transparența mijloacelor financiare rămâne un aspect deficitar. În pofida amendării legislației electorale, prevederile cheie referitoare la publicarea unor date privind identitatea donatorilor rămân aplicate doar parțial. Pornind de la faptul că rapoartele financiare ale concurenților electorali de multe ori nu conțin niciun fel de date privind donatorii, cu excepția numelui și a sumei, publicul larg nu cunoaște cine finanțează partidele politice și nici nu poate verifica proveniența mijloacelor financiare și autenticitatea donatorilor. Rapoartele financiare de la ultimele scrutine parlamentare demonstrează inconsistența aplicării reglementărilor privind transparența donațiilor, iar lipsa unei practici uniforme de publicare a identității donatorilor afectează credibilitatea și veridicitatea rapoartelor financiare. Aplicarea asimetrică a prevederilor legii privind datele cu caracter personal în detrimentul accesului la informațiile de interes public, în scopul camuflării identității donatorilor, reprezintă o abordare disproporționată care afectează negativ transparența. În condițiile în care partidele politice au acces la subvențiile bugetare, asigurarea transparenței donațiilor reprezintă un argument suplimentar în aplicarea uniformă și consecventă a reglementărilor privind identitatea donatorilor. *Prin urmare, CEC trebuie să asigure publicarea cel puțin a unor date privind identitatea donatorilor, cum ar fi spre exemplu locul de muncă. În acest fel, ar exista un mecanism prin care s-ar asigura un nivel minim de transparență, concomitent protejându-se alte*

categorii de date cu caracter personal cum ar fi codul personal sau domiciliul.

Controlul finanțării este cu certitudine una dintre verigile slabe ale procesului electoral, iar substituirea reprezentării proporționale cu sistemul mixt va diminua și mai mult capacitatea instituțională de a face față acestei sarcini. Dependenta organelor electorale de suportul și colaborarea altor instituții care nu sunt independente politic subminează din start imparțialitatea mecanismul de control. În pofida extinderii competențelor CEC, abordarea reactivă a organului electoral sugerează că acesta nu dispune de capacitatea instituțională și resursele necesare pentru a monitoriza de sine stătător conformarea la rigorile legale a concurenților electorali. Deși în condițiile actuale remediarea deficiențelor respective este puțin probabilă, *pentru asigurarea un control efectiv și echidistant asupra finanțării scrutinelor electorale, CEC are nevoie nu doar de un mandat extins ci și de extinderea capacității instituționale, precum și alocarea resurselor necesare pentru exercitarea acestuia.*

Deși a fost extinsă, paleta de sancțiuni nu este suficient de flexibilă și proporțională pentru a descuraja contravențiile și infracțiunile de natură financiară. Ajustarea s-a produs mai degrabă din contul creșterii pedepselor aplicate persoanelor fizice și persoanelor cu funcții de răspundere. În ceea ce privește responsabilizarea colectivă a concurenților electorali, gama sancțiunilor rămâne relativ limitată și rigidă. *Prin urmare, se impune o ajustare a sancțiunilor anume prin prisma aplicării lor în raport cu partidele și candidații în calitate lor de subiecți electorali.*³⁴

³⁴ Spre exemplu, depășirea plafoanelor la donații sau la cheltuieli, pe lângă confiscarea mijloacelor acumulate peste plafon, ar putea fi sancționată cu amenzi proporționale cu depășirea plafonului. Alternativ, aceste contravenții ar putea fi penalizate cu reducerea subvenției bugetare proporțional cu volumul mijloacelor care depășesc plafonul. În același context, se impune creșterea valorii amenzilor pentru raportarea defectuoasă a mijloacelor financiare care la moment este nesemnificativă în raport cu plafoanele la donații și cheltuieli.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Cu Republica Moldova, Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și-a început colaborarea în anul 1994 prin intermediul Biroului Regional de la Kiev, iar din octombrie 2002, la Chișinău activează un birou permanent al Fundației.

ADRESA DE CONTACT:

Oficiu Republica Moldova,
Chișinău, bd. Bănulescu Bodoni 14/1, et.2, 2012,
Republica Moldova
Telefon: (373-22) 88 58 30
Fax: (373-22) 85 58 31
E-Mail: fes@fes-moldova.org
www.fes-moldova.org

IDIS „Viitorul”

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiative publice, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică și socială, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova. Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”. Persoana de contact: Victor Ursu - ursu.victoor@gmail.com,

ADRESA DE CONTACT:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova
Telefon: (373-22) 21 09 32
Fax: (373-22) 24 57 14
www.viitorul.org

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, nici Consiliul Administrativ al IDIS „Viitorul”, și nici Fundația Friedrich Ebert (FES) nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui studiu trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul” și Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)